

## KAVRAM ALANLARI AÇISINDAN KIBRIS TÜRKLER NCE HAYVANLARA VER LEN ADLAR

Gürkan GÜMÜ ATAM\*

### ÖZET

Bu incelemede Kıbrıs Türk halkının do al ya amda hayvanlara verdi i adlar kavram alanlarına göre de erlendirilmi tir. Ayrıca bu adlar Türkiye Türkçesiyle kar ıla tırılmı , benzerlikler belirlenmi tir. Tüm bunlar yanında, belirlenen sözcüklerin standart dilde ve zooloji bilimindeki adlarına da atıf yapılmı tir. Büyükba ve küçükba hayvanlar, kümes hayvanları, ku lar, sürüngenler, tatlı ve tuzlu su canlıları vb. belirlenerek bunlara dâhil olan hayvanların adlandırılmasında izlenen yollar saptanmı tir. Böylece, Kıbrıs Türk halkının do ayı gözleme ve buradaki canlıları adlandırmadaki e ilimleri belirlenmi , konu dâhilinde etkile ime geçti i kültürlerden ne kadar etkilendi ine cevap aranmı tir.

**Anahtar Kelimeler:** Kıbrıs A ızları, Hayvan Adları, Kavram Alanı.

## THE NAMES GIVEN TO THE TURKISH CYPRIOT PEOPLE ANIMALS FOR AREAS OF THE CONCEPT

### ABSTRACT

In this review the names of the Turkish Cypriot people, the concept of natural life, the animals were evaluated according to the fields. In addition, Turkey Turkish, these names are compared, similarities were determined. Along with these, the words in the names of the standard language, and making a reference to the science of zoology. Bovine and ovine animals, poultry, birds, reptiles, freshwater and saltwater creatures and so on. these included the naming of the animals was monitored by determining the methods. Thus, the Turkish Cypriot people living nature observation and naming trends identified here, within the subject is affected by how cultures interact passed try to answer.

**Keywords:** Cypriot Turkish Dialects, Animal Names, Concept Space.

### Giri

Tabiat ile iç içe ya ayan Türk milletinin sosyal ve ekonomik hayatında hayvanlar ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Yıllar yılı geçimini hayvan yeti tiricili iyle sürdüren Türkler, var olma mücadelelerinde en büyük faydayı hayvanlardan görmü , efsanelerinde, destanlarında, inanı larında onlara birçok semboller yükleyerek kültürel kimlik kazandırmı tir<sup>1</sup>. Küçük ve büyükba hayvan yeti tiricili iyle di er tarım etkinlikleri en önemli ekonomik faaliyetleri arasında olmu , Anadolu'nun hayvan çe itlili i ve ehil hayvan yeti tirmeye olan elveri lili i bugüne kadar süren u ra alanlarını getirmi tir.

\* Dr., Girne Amerikan Üniversitesi, E tim Fakültesi, E-posta: gurkangumusatam@gau.edu.tr.

<sup>1</sup> Levent Do an, "Türk Kültüründe Hayvanlar ve Hayvan simleri", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, TDK Yayınları, Ankara 2002/2, s. 615.

Kıbrıs Türklerinin ataları da Anadolu'nun farklı kö elerinden Kıbrıs'a göçüp yerle irken ya am biçimlerini buraya ta ımı tır. Böylelikle topra a, tarım ve hayvan yeti tiricili ine dayalı ya am biçimi günümüze kadar süregelmi tir. Geçimini tarım ve hayvancılıktan kazanan halkın hayatında bunlar ayrı birer de er kazanımı tır. Neticede, hayvanlara verilen de er sözlü ve yazılı tüm ürünlerine de yansıma tır:

“Çift çubuk sahibi köylü, pa a;

Davar sahibi köylü, vezir;

Her ikisine de sahip sultandır.”<sup>2</sup>

“Yetkin öküz, büyük saban;

Büyük saban, derin çizi,

Derin çizi, büyük ekin.”<sup>3</sup>

Ancak, büyük ve küçükba hayvancılı ın günümüzde çe itli nedenlerle sıkıntıya girdi i Kıbrıs'ta, de i en ya am biçimi insanların geçim kaynaklarının de i mesine neden olmu tur. Küresel ısınmayla gelen iklim de i meleri ve ekonomik ihtiyaçların farklılaşması, kırsal ya amdan kentle meye do ru hızlı bir de i imi yaratmış tır. Neticede kırsal kesimden kente do ru yönelme, tarım ve hayvancılıktan uzaklaşmaya yol açmış tır. Bu uzaklaşma genç neslin dilinde kavram alanlarının daralmasıyla ko ut gitmektedir. O yüzden tüm bu söz varlığının derlenme ve incelenmesi, kaybolmadan kayda alınması önem ta ımaktadır.

KKTC Devlet Planlama Örgütü'nün (DPÖ) 2004 yılı verilerine göre ülke nüfusunun halen % 40,4'ü kırsal bölgelerde yerleşmiş olup toplam çalı an nüfusun % 14,5'i tarım sektöründe istihdam edilmiştir<sup>4</sup>. KKTC'deki 950,000 dönüm ekilebilir arazinin 2006 yılı verilerine göre 105,000 dönümü (%11) hayvanlık yem üretiminde kullanılmış tır. Ba ka deyi le kırsal bölgelerde ya amaya devam eden nüfusun önemli bölümü geçimini hayvancılık faaliyetleri dı ında geçirmektedir. Ada co rafyasının küçük köyleri, merkezlerle kırsal kesimler arasında ula ımın kolaylaşması kırsal kesimlerde ya amın hayvan yeti tiricili i ve tarım dı ındaki faaliyetlerle ilgilenmesini kolayla tırmış tır. Annan Planı sonrasında ya amın patlamasıyla yapılaşma malar do anın tahribatına neden olmu tur. Köylerin birleştirilerek belediyelere ba lanmasının ardından buraların da çehreleri de i mi , köyler küçük birer kent görünümüne kazanmaya ba lamış tırlar. Özetle bu gelişmeler Kıbrıs Türk insanının do aya dönük ya amdan kopuşunu getirmi tir.

Kıbrıs Türkleri arasında birço u artık unutulmaya yüz tutmuş hayvan adları, geçmişte onların kavramla tırmada izledi i yolların canlı birer tanımı dır. Güçlü gözlem becerisine sahip olan halk, do ayı kendi ihtiyaçlarına göre ekillendirirken bu becerisini dile yansıtmış tır. Bir taraftan hayvanlara ad verirken di er yandan onları insanlar için birer sıfat olarak görmüş tür. İnsanların vasıfları, davranışları, fiziksel özellikleri do adaki hayvanlara benzetilerek aktarılmış , bu yolla somutlaştırılmış tır. İnsanın be enilen veya be enilmeyen yönleri menfi ya da müspet birer benzetmeye konu olmu tur.

Hayvan adlarının olumsuz anlamlı, argo kullanımlarını ölçünlü dile ait argo sözlüklerimizden gözlemliyoruz. Türkiye Türkçesinde *angut*, *bıldırıcın*, *keklik*, *kerkenez* gibi ku lardan *tavuk*, *hindi*, *ördek*, *kaz* gibi kümes hayvanlarına; *keçi*, *kuzu*, *inek*, *öküz* gibi büyük ve küçükba hayvanlardan, *ayı*, *çakal*, *geyik* gibi yaban hayvanlarına ve *kefal*, *sazan*, *uskumru* gibi balık adlarına varıncaya kadar pek çok hayvan adı argo kullanıma sahiptir<sup>5</sup>. Elbette hayvan adları

<sup>2</sup> Hasan Rifat Siber, **Kıbrıs Türklerinin Tarımsal Folkloru**, Halkın Sesi Basımevi, Lefko a 1983.

<sup>3</sup> *age*, s. 22.

<sup>4</sup> Meryem Ba ta , **KKTC Süt ve Süt Ürünleri Üretiminde So uk Zincir Uygulamasının Etkileri**, Yakın Do u Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Kaynakları Yönetimi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lefko a 2007, s. 6.

<sup>5</sup> Selcan Sa ılık, “Türkmen Türkçesinde Hayvan Adlarının Olumsuz Anlamda Kullanımları Üzerine”, **Acta Turcica**, 2009, S: 2/1, s. 17.

sadece olumsuz anlamalı de ildir. Birçok hayvan adı da insanın cesaretini, yi itli ini, güzelli ini anlatmak için kullanılmı tır. Görülüyor ki hayvanların, özellikle de küçükba ve büyükba hayvanların hayatımızdaki yeri onları beslememiz, süt, et ve di er ürünlerinden faydalanmamızla sınırlı de ildir<sup>6</sup>.

Kıbrıs Türklerince iri kıyım, kaba davranı lı ki ilere ‘öküz’; cildinde lekeler bulunanlara ‘batsali/badsalo’; gözleri renkli ki iler için ‘bayku ’; ha arılık yapan ki iler için ‘bulara subba’; ufak tefek ki ilere ‘bulli’; anlayı sız, sakar ki iler için ‘e ek’<sup>7</sup> gibi takma adlar kullanması, benzetmede hayvanlardan yararlanması da bahsetti imiz bu anlayı ın, aynı gözlem ve kavramla tırma sürecinin sonucudur. Deyimler arasından ‘tavuk karanlı ına u ramak; tavuklar yatmadan’ örnekleri de hayvan adlarının di er söz varlı mını olu turmadaki yerini göstermektedir. Teklifsiz konu mada, yakınlık samimiyet bildirmek için ‘bullim’, ‘kısrak’ gibi ifadeler de hayvan adlarının kavram alanı sınırlarının geni lemesiyle ili kilidir.

Bu incelemede hızlı bir dönü üm içine giren, kırsal ya amdan kent hayatına geçen Kıbrıs Türklerinin kullandığı ya da kullandıktan kalkmak üzere olan hayvan adları taranarak/derlenerek kavram alanlarına göre sınıflandırılmı tır.

ncelemeye alınan hayvan adları belirlenirken Kıbrıs Türk a ızları üzerinde hazırlanan sözlükler ve halk bilimiyle ilgili çalı malar taranmı , buralardan derlenen malzeme yanında kaynaklara geçmemi olanlar da ara tırılarak onların da unutulmadan kayıt altına alınmasına çalı lmı tır. Hayvan adları kavram alanlarına göre incelenmi tir. Bundaki hedef halkın kavramla tırmadaki e ilimini, gözlem yetene ini sergilemektir.

ncelemede üzerinde durulan konulardan biri de ortak söz varlı mının saptanmasıdır. ki yönlü durulan bu nokta, diller arası etkile im ve ortak kültür/ dil ba larının saptanmasına yöneliktir. Bu hedefle Türkiye Türkçesiyle kar ıla tırmaya gidilmi , Kıbrıs Rumcasından ve di er yabancı dillerden alınan kelimeler gösterilmı tir.

### I. Türkçede Hayvan Adları ve Adla tırmada zlenen Yollar

lk yazılı kaynaklardan itibaren hayvancılıkla, özellikle de küçükba hayvancılıkla u ra tı mını bildi imiz Türk ulusunun bu alanda zengin bir söz varlı ı<sup>8</sup> ve bu söz varlı mını meydana getirirken izledi i belli ba lı yollar<sup>9</sup> vardır. Tüm bu yollar Kıbrıs Türk kültüründe de aynı ekilde var olagelmi tir. Genelde Türk ulusunun<sup>10</sup> özelde ise Kıbrıs Türklerinin hayvanlara ad verirken hareket noktaları öyle sıralanabilir:

- a. Renginden hareketle adlandırma.
- b. Belirgin bir uzvundan hareketle adlandırma.
- c. Beslenme eklinden hareketle adlandırma.
- d. Ürettiklerinden hareketle adlandırma.
- e. Ya adıkları çevre ve zamandan hareketle adlandırma.

<sup>6</sup> Nergis Biray, “Hayvancılık Terimleri ile lgili Bir Makale ve Bazı Küçükba Hayvancılık Terimlerimiz”, **Milli Folklor**, 2000, S: 46, s. 61.

<sup>7</sup> Mustafa Gökçeo lu, **Kıbrıs Türk Takma Adlar ve Unvanlar Sözlü ü I-II**, Galeri Kültür Yayınları, Lefko a 2007.

<sup>8</sup> Kutadgu Bilig’in söz varlı ı içinde 395 tane hayvan adına rastlanması, DLT’de 650 civarı hayvan adı ve hayvancılıkla ilgili kelimenin geçmesi bu zenginli in sadece birkaç kanıtıdır.

<sup>9</sup> Nergis Biray, age, s. 61.

<sup>10</sup> Kemâl Güler, **Kâmûsu’l-Muhîd Tercümesi’ndeki Türkçe Hayvan simleri**, (Yayımlanmamı Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 1988, s. 16.

- f. Hareketleri itibariyle adlandırma.
- g. Çıkardıkları seslerinden hareketle adlandırma.
- h. Cinsiyetinden hareketle adlandırma.
- i. Ya ından, kaç aylık oldu undan veya belirgin bir döneminden hareketle adlandırma.
- j. Türü dikkate alınarak adlandırma.

Sıralanan bu maddelerden bazen biri bazen de birkaçı bir araya gelerek hayvanlara ad vermede dikkate alınmı tır.

## II. Kavram Alanları Bakımından Hayvanlara Verilen Adlar

A a ıda sıralanan hayvan adları arasından Kabata 'ın sözlü ünden tespit edilenler yanına '\*' i areti, Hakeri'den yararlanılanların yanınaysa '\*\*' i areti konulmu , ilgili kaynaklarda bunlara alfabetik olarak ula ılabildi i için sayfa numaralarının belirtilmesine ihtiyaç duyulmamı tır.

### 1. Büyükba Hayvanlara Verilen Adlar

Süt ve et üretiminin geçmi ten bugüne devam etti i Kıbrıs'ta üstte belirtilen nedenlerle büyükba hayvan yeti tiricili i ve ona ba lı olarak süt ürünlerine dayalı üretim yıllara göre azalmı tır. Buna ra men söz varlı ındaki kavram zenginli i orta ku akla ya lı ku a ın a zında korunmaktadır. Büyükba hayvan adları verili nedenleri dikkate alınarak öyle de erlendirilebilir:

#### 1.1. Belirgin Bir Uzvundan veya Fiziksel / Biyolojik Özelli inden Dolayı Adlandırılanlar

<sup>1</sup> **düve\***<sup>11</sup>, do urabilme ya ına gelmi olmasına ra men henüz do um yapmamı inek.

<sup>2</sup> **yıldamcı/ yıldamcı\***, her yıl do uran inek.

#### 1.2. Ya adı ı Çevre veya Zamandan Hareketle Adlandırılanlar

<sup>3</sup> **gar ı ine i**, Kıbrıs'a Türkiye'den getirilen ve Adadaki inek ırkına göre daha çok süt veren bir tür.

#### 1.3. Cinsiyet Dikkate Alınarak Adlandırılanlar

Hayvanların di il veya eril olmalarına ayrıca dikkat edilmi , büyükba hayvanlar cinsiyetlerine göre adlandırılmı tır. Geçimini büyükba hayvan yeti tiricili inden sa layan ada halkının bu türden kavramlara dikkat etti i anla ılmaktadır.

##### 1.3.1. Di il Hayvanlara Verilen Adlar

<sup>4</sup> **i ek**, di i sı ır, inek.

##### 1.3.2. Eril Hayvanlara Verilen Adlar

<sup>5</sup> **öküz**, i di edilmi erkek sı ır.

##### 1.3.3. Cinsiyet Gözetilmeksizin Verilen Genel Adlar

<sup>6</sup> **biham\***, < Ar. 'behā'im'. Büyükba hayvanlar.

<sup>7</sup> **camız\***, < Far. 'cāmūs'. Manda.

<sup>11</sup> DLT: 'iki ya ına varmı buza ı'.

#### 1.4. Ya larından Hareketle Verilen Adlar

- <sup>8</sup>. **buza ı**, yeni do mu , anne sütüyle beslenen sı ır yavrusu.  
<sup>9</sup>. **tosun**, erkek inek yavrusu<sup>12</sup>.  
<sup>10</sup>. **tana\***, di i inek yavrusu, dana.

#### 2. Küçükba Hayvanlara Verilen Adlar

Geçmi te, Kıbrıs'ta en az büyükba hayvancılık kadar küçükba hayvan yeti tiricili iyle de u ra ılmaktaydı. Hatta yeti tirilen küçükba hayvanlar doksanlı yıllara de in Arap ülkelerine satılarak önemli bir ihracat kalemi olu turulur. Fakat bugün küçükba hayvan yeti tiricili i sekteye u ramı tır. Bu yüzden KKTC hükûmeti belirli aralıklarla krediler vermekte ve hayvan yeti tiricilerini destekleyen birtakım giri imlerde bulunmaktadır.

Belirlenen hayvan adlarına bakıldı ında 'toklu', 'davar', 'çebiç', 'ergeç' gibi Türkiye Türkçesinin di er a ızlarıyla ortak olanlarla beraber, yabancı kaynaklılara da rastlamak mümkündür. Dil ve kültür etkile imiyle birlikte, ticari ili kiler bu tür kar ılıklı kelime alıp vermelerine yol açmı tır.

#### 2.1. Renginden Hareketle Adlandırılanlar

- <sup>11</sup>. **gafgaro**, bkz. 'siyero'.  
<sup>12</sup>. **siyero\***, < Rum. Gri renkli boynuzsuz teke; kr . 'gafgaro'.

#### 2.2. Belirgin Bir Uzvundan, Fiziksel Özelli inden Hareketle Adlandırılanlar

- <sup>13</sup>. **diratsani\***, < Rum. 'deratsuna'. Küçük boynuzlu koç.  
<sup>14</sup>. **mida\***, < 'mitilos'. Kulakları kısa, boynuzsuz koyun veya keçi.

#### 2.3. Ürettiklerinden Vb. Hareketle Adlandırılanlar

- <sup>15</sup>. **dibleri\***, < Rum. 'diblaros'. kız kuzu do uran koyun.

#### 2.4 Çıkardıkları Seslerinden Hareketle Adlandırılanlar

- <sup>16</sup>. **meci\***, keçi veya koyun yavrusu.

#### 2.5. Hem Ya ı Hem Cinsiyeti Birlikte Dikkate Alınarak Adlandırılanlar

##### 2.5.1. Eril Hayvanlara Verilen Adlar

- <sup>17</sup>. **çebiç/ çebi \***<sup>13</sup>, bir ya ındaki erkek keçi yavrusu; bir ya ındaki keçi.  
<sup>18</sup>. **ergeç\***<sup>14</sup>, üç ya ımı geçmi keçi.  
<sup>19</sup>. **koç\*\***, damızlık eri kin erkek koyun; kr . ko .  
<sup>20</sup>. **ko**, bkz. koç.  
<sup>21</sup>. **olak/ o lak/ ovlak\***, bir ya ında keçi yavrusu, o lak.

##### 2.5.2. Di il Hayvanlara Verilen Adlar

- <sup>22</sup>. **koyun**, di i koyun.

<sup>12</sup> Ya ve cinsiyet birlikte gözetilmi .

<sup>13</sup> DLT: 'altı aylık erkek keçi'.

<sup>14</sup> DLT: 'genç teke'.

23. **arnayi\***, < Rum. ‘arnai/ arni/ arnaki’. Bir ya ındaki kuzu; kr . toklu.
24. **bornali/ bornari/ bornai\***, < Rum ‘bornarin’. Olgun, ama henüz çiftle memi keçi, kuzu.
25. **boyuza/ boyizi/ boyiga\***, < Rum. ‘bovizin’. Altı ayını doldurmamı kuzu.
26. **toklu\***, iki ya ındaki kuzu<sup>15</sup>.

### 2.6. Sadece Ya Dikkate Alınarak Verilen Adlar (Hayvan Yavruları)

27. **buroma/ bıroma\*\***, < Rum. ‘boroma’. Erken do mu kuzu veya o lak.

### 2.7. Genel Adlar

28. **davar\***, koyun, keçi gibi hayvanlar.
29. **muflon\***, < Fr. ‘mouflon’. Yabani bir tür koyun.
30. **iro\***, < Rum. ‘oiros’. Domuz (Sus scrofa domestica).

### 3. Kümes Hayvanlarına Verilen Adlar

Kümes hayvanlarının yeti tiricili i uzun yıllar yaygın ekilde sürmü , köylerde, hatta kasabalarda evin ihtiyaçlarını kar ılayabilecek kadar tavuk ve di er kümes hayvanları beslenmi tir. Fakat ku gribi salgınının ardından bunlar halk sa lı ı gerekçe gösterilerek devlet tarafından itlaf edilmi , üretimin çiftliklerde yapılmasına a ırlık kazandırılmı tir. Yakın döneme kadar Kıbrıslı Türklerin evlerinde yeti tiricili i yapılan kümes hayvanları, artık çiftliklerde üretilmeye ba lanmı tir. Yeti tiricili ini yaptıkları kümes hayvanlarına farklı adlar veren Kıbrıs Türkleri, gözleme dayalı anlatım inceliklerini burada da göstermi , ortak söz varlı ı yanında, türetmelere giderek hayvanları isimlendirmi tir. htiyaç hâlindeyse ba ka dillerden kelimeler ödünçlemi tir.

#### 3.1. Renginden Hareketle Adlandırılanlar

31. **beyaz tavuk**, çiftlikte yeti tirilen ve di er cins tavuklara göre daha hızlı büyüyen tavuk türü.
32. **çilli tavuk/ çil tavu u**, tüyleri benekli olan, genellikle benekli yumurtalar yumurtlayan tavuk.
33. **karatavuk**, tüyleri siyah renk olan tavuk.

#### 3.2. Herhangi Bir Uzvundan Hareketle Adlandırılanlar

34. **ditsirolemo** < Rum. Boynu çıplak olan yerli bir cins tavuk.

#### 3.3. Belirgin Bir Uzvundan, Fiziksel Özelli inden vb. Hareketle Adlandırılanlar

35. **bullicig**, küçük tavuk.
36. **et bullisi**, eti için yeti tirilen tavuk; kr . ‘et tavu u’.
37. **et civcivi**, eti için beslenen tavuk yavrusu.
38. **et tavu u**, bkz. ‘et bullisi’.
39. **ornihari\***, < Rum. ‘ornitharis’. Korkak, ürkek tavuk.

<sup>15</sup> DLT: ‘altı aylık kuzu’.

### 3.4. Ürettiklerinden veya Hangi Amaçla Yeti tirildiklerinden Hareketle Adlandırılanlar

40. **yumurta bullisi**, yumurtası için yeti tirilen tavuk.  
41. **yumurta civcivi**, yumurtası için yeti tirilen tavuk yavrusu.  
42. **yumurta tavu u**, bkz. ‘yumurta bullisi’.

### 3.5. Yeti ti i veya Yeti tirildi i Yerden Hareketle Adlandırılanlar

43. **ev bullisi**, köylerde genellikle evlerin bahçesinde yeti tirilen, daha çok yumurtası için beslenen ve geç büyüyen tavuk.  
44. **ev tavu u**, bkz. ‘ev bullisi’.  
45. **köy bullisi**, bkz. ‘ev bullisi’.  
46. **köy tavu u**, bkz. ‘ev bullisi’.

### 3.6. Çıkardıkları Seslerden Hareketle Adlandırılanlar

47. **bibi\*** (onom), hindi.  
48. **guli\*** (II), (onom), hindi.

### 3.7. Cinsiyetine Göre Adlandırılanlar

#### 3.7.1. Di il Hayvanlara Verilen Adlar

49. **alina\***, < Rum. ‘galina’. Di i hindi.  
50. **bulli\***, < Rum. ‘bullin’. Tavuk, piliç.  
51. **galina**, bkz. alina.  
52. **tavıg/ taug**, tavuk.

#### 3.7.2. Eril Hayvanlara Verilen Adlar

53. **alo\***, < Rum. ‘galos’. Erkek hindi.  
54. **galo\***, < Rum. ‘alos’. Erkek hindi; kr . ‘alo’.  
55. **horoz** (foroz), < Far. ‘horūs’. Tavu un erke i olan kümes hayvanı.

### 3.8. Ya a, Hayvanın Belli Bir Dönemine Göre Adlandırılanlar

56. **bullava\***, < Rum. ‘bullatha’. Genç tavuk, ferik.  
57. **civciv**; yumurtadan çıkan yavru kümes hayvanı.  
58. **ferig\***, < Ar. ‘farḥ?’. Yumurtlamaya ba lamı tavuk.  
59. **göcen\***, tav an yavrusu.  
60. **gurk**, kuluçkaya yatmı tavuk.  
61. **lossarga**, < Rum. ‘ losarga/ klossarga’. Kuluçkaya yatmı tavuk.

### 3.9. Genel Adlar

62. **bıldırın**, boz renkli, benekli, etinden ve yumurtasından yararlanılabilen göçebe bir ku (Coturnix).

63. **gaz**, kaz (Anser).

64. **la os\***, < Rum./ Yun. ‘la os’. Tav an.

65. **tavı an/ tav an/ tavu an**, tüyleri türlü renkte olabilen evcil tav an türüne verilen genel ad (*Lepus europeus*); kr . ‘la os’.

#### 4. Yük ve Ta ıma Hayvanlarına Verilen Adlar

Türklerin ehliyle tirerek insano lunun hizmetine sundu u at, Kıbrıs’ın iklim ve co rafi artları nedeniyle görevini e eklere bırakmı tır. Geçmi te günümüzün motorlu ta ıtlarının i levini Kıbrıs e ekleri ve tarihî belgelerden, ngiliz Sömürge Yönetimi devrinden kalma foto raflardan edindi imiz bilgilere göre develer yapmı tır. Dolayısıyla yük ve ta ıma hayvanlarına ait söz varlı ı daha çok bunlara yöneliktir.

##### 4.1. Renginden Hareketle Adlandırılanlar

66. **siyarga\***, < Rum. ‘siergas’. Boz renkli e ek.

##### 4.2. Belirgin Bir Uzvundan Veya Fiziksel/Biyolojik Özelli inden Dolayı Verilen Adlar

67. **e ek katırı\*\***, di i e ek ve beygirin çiftle mesinden do an katır.

68. **katır**, erkek e ekle kısra ın veya beygirin çiftle mesi sonucu do an yavruya verilen isim. (Siber, 1983: 22).

##### 4.3. Cinsiyet Dikkate Alınarak Adlandırılanlar

###### 4.3.1. Di il Hayvanlara Verilen Adlar

69. **arvana\***, < Far. ‘arvāna’. Di i deve.

70. **bulara/ bullara\***, < Rum. ‘bularin’. Di i e ek.

71. **dalap\***, < Ar. ‘ṭaleb’. Çiftle mek isteyen di i e ek.

72. **kısrak**, di i at.

###### 4.3.2. Eril Hayvanlara Verilen Adlar:

73. **gavuri\***, < Rum. ‘aurin’. Erkek e ek.

74. **gilli\***, < Rum ‘killin’. Erkek e ek.

75. **ha arı**, < Rum. ‘ha aris’<sup>16</sup>. Erkek e ek.

##### 4.4. Ya larından Hareketle (Hayvan Yavruları vb.) Hayvanlara Verilen Adlar

76. **dorum/ dorumcuk**, deve yavrusu.

77. **kuduk\***, küçük sığa.

78. **suppa/ subba\***, e ek yavrusu, sığa<sup>17</sup>.

##### 4.5. Genel Adlar:

79. **apparo\***, < Rum. ‘aparin’. E ek, at.

80. **beyir/ beygir**, < Far. ‘bārgir’. Beygir.

<sup>16</sup> Kıbrıs Rumcasından geri ödünçleme.

<sup>17</sup> DLT: ‘iki ya ıma girmi tay’.





98. **geceku u** (gecegu u), yarasa veya bayku .

99. **ma usagargası**, bkz. garagarga.

100. **tarla ku u**, ovalarda tarlalara arpa bu day ekim mevsiminde, sürüler hâlinde saldırarak zarar veren göçebe bir ku türü. (Siber, 1983: 54)

101. **yaban örde i**, ye il boyunlu, yabani bir ördek türü (Anas boschas).

102. **yaban tavu u (yaban tavu u)**, bkz. 'bigatsa'.

103. **ya mur kargası**, bkz. 'karakarga'.

### 5.7. Çıkardıkları Seslerine Göre Adlandırılanlar

104. **bubuk a/ bubuk i/ bubuk o\***, < Rum. 'bubuk ios'. Çavu ku u, ibibik (Upupa epops).

105. **carcarku u (carcargu u)\***, çiftçi ku u.

106. **divlikku u (divliggu u)**, güvercin büyüklü ünde bir deniz ku u; kr . do ukırlangıcı.

107. **gamaz<sup>20</sup> karga**, alacalı karga, kuzgun (Corvus corax); kr . 'gorona'.

108. **gıvik\*** (onom), eti yenebilen bir tür ku (Vanellus vanellus).

109. **gugumavuk\***, < Yun. 'kukuvagya'. Bayku .

110. **gugu av**, bkz. 'gugumavuk'.

### 5.7. Ya Vb. Gözetilerek Adlandırılanlar

111. **babira\***, < Rum 'babira'. Su ku u, ördek yavrusu.

112. **palaz**, yenebilecek büyüklükte ku yavrusu, güvercin yavrusu.

### 5.8. Di er Ku Adları

Ço unlu u Kıbrıs Rumcasından alınan yabancı kökenli bu hayvan adlarında ait oldu u dillerin kavram alanlarına göre adlandırma kendini hissettirmektedir. Birço u yabancı olan bu hayvanların göç sırasında durak noktalarından birinin de Kıbrıs olması onlara halk tarafından ad verme ihtiyacı do urmu tur. Bu yapılırken kimi zaman Türkçenin kavramlara ad verme yollarından yararlanıldı ı gibi, ödünçlemelere gidilmesi e anlamlılıkları (dra ilya/dra illa = ba zığara vb.) gündeme getirmi tir. Bazı durumlardaysa yabancı adların Türkçenin söyleyi ine uygun hâle getirili ine (garagatsa, < Rum./ Yun. 'karakaksa') tanık olmaktadır.

113. **amberebulya/ ambelebulya\*\***, bkz. 'pulya'.

114. **badi\***, < Ar. baṭṭ. Ördek.

115. **bigatsa\***, < Rum. 'bitta a'. Orman çullu u (Scolopax rusticola).

116. **bigatsuni\***, < Rum. 'bigatsa'. Küçük su çullu u (Lymnocryptes minimus).

117. **cikla\***, < Rum. 'cikla'. Bir tür göçmen ku , ardıçku u, karatavuk (Turdus iliacus).

118. **cissa\***, < Rum. 'cissa'. Guguk ku u (Cuculus canorus).

119. **ditsi/ diçi/ gitsa\***, < Yun. 'kissa'. Bir tür av ku u.

120. **dra ilya/ dra illa\***, < Rum. 'Ba zığara' da denilen bir tür ku , ba ku u.

<sup>20</sup> 'gamaz' < Ar. 'gammÀz, söz ta ıyan'.



### 6.1.2. Herhangi Bir Uzvuından Veya Fiziksel Özelli inden Hareketle Adlandırılanlar

142. **demir yılan\*\***, pulsuz ve zehirsiz bir çe it sürüngen, küçük bir çe it yılan.
143. **ince yılan**, bkz. ‘ok yılan’.
144. **kedi gözlü yılan**, ince boyunlu, göz bebekleri dikey ve vücut uzunlu u genellikle 70-80 cm olan bir yılan türü (Telescopus fallax).
145. **kırbaç yılanı**, vücutu 110 cm kadar, Kıbrıs’a özgü olmayan endemik, uzun ve ince yapılı bir yılan türüdür (Coluber cypriensis).
146. **kör yılan**, solucana benzeyen ince vücutlu bir yılan çe idi. Vücut uzunlu u 25-30 cm, enine çapıysa 1 cm kadardır (Typhlops vermicularis merrem)<sup>23</sup>.
147. **ok yılanı**, ince vücutlu, uzunlu u en çok 110 cm kadar olabilen bir tür yılan (Coluber najadum); kr . ‘ince yılan’<sup>24</sup>.
148. **sa ır yılan**, vücut boyu 130-200 cm arasında de i en, iri yapılı, zehirli, genellikle düzlük ovalarda ve ta lık alanlarda ya ayan bir yılan türüdür (Vipera lebetina); kr . ‘batsalı’<sup>25</sup>.
149. **sikkeli yılan**, büyük ba lı, vücut uzunlu u 150 cm kadar olabilen bir yılan türü (Coluber nummifer reuss)<sup>26</sup>.

### 6.1.3. Belli Bir Türü Belirten Genel Adlar

150. **da arcık\***, bir çe it yılan, sa ır yılan (Vipera aspis); kr . ‘kufi, gumburo’.
151. **fidi\***, < Rum./ Yun. ‘fidi’. Birbirine sarılı yılanlar; Siyah noktalı, süratli hareket eden zehirsiz bir tür yılan.
152. **fin\***, < Rum. ‘fin < fidin’. Zehirli bir tür yılan.
153. **gufi/ kufi\***, < Rum. ‘kufi’. Bir tür yılan, sa ır yılan (Vipera aspis).
154. **gumburo\***, < Rum. ‘gundura’. Bir tür yılan.
155. **ilan**, yılan.

### 6.1.4. Ya am Alanlarına Bakılarak Adlandırılanlar

156. **yarı sucul yılan**, ince boyunlu, boyu 150 cm kadar olan, daha çok suya yakın çayırılık ve ta lık kısımlarda ya ayan bir yılan türü (Natrix natrix)<sup>27</sup>.

### 6.1.5. Hareketlerinden Dolayı Adlandırılanlar

157. **uysal yılan**, vücut boyu 70 cm kadar olabilen ince yapılı bir yılan türü (Eirenis modestus)<sup>28</sup>.

<sup>22</sup> age, s. 25.

<sup>23</sup> age, s. 20.

<sup>24</sup> age, s. 22.

<sup>25</sup> age, s. 25-26.

<sup>26</sup> age, s. 22.

<sup>27</sup> age, s. 23-24.

<sup>28</sup> age, s. 23.

## 6.2. Kertenkeleler

### 6.2.1. Renginden Hareketle Adlandırılanlar

<sup>158.</sup> **sarı kertenkele**, vücut boyu 42 cm kadar olabilen, iri yapılı bir kertenkele çe idi (Eumeces schneideri)<sup>29</sup>.

### 6.2.2. Belirgin Bir Uzvundan Veya Fiziksel Özelli inden Hareketle Adlandırılanlar

<sup>159.</sup> **ince kertenkele**, vücut boyu 6-12 cm arasında de i ebilen ince ve narin yapılı bir kertenkele türü (Ablepharus budaki)<sup>30</sup>.

<sup>160.</sup> **eritli kertenkele**, vücut boyu 20 cm veya biraz daha uzun olabilen, vücut yanlarında açık kahverengi renkte çizgileri bulunan bir kertenkele çe idi (Mabuya vittata)<sup>31</sup>.

<sup>161.</sup> **tarak parmaklı kertenkele**, vücut boyu 15-20 cm kadar olabilen bir kertenkele çe idi (Acanthodactylus schreiberi boulenger)<sup>32</sup>.

<sup>162.</sup> **yılan gözlü kertenkele**, bkz. ‘tarla kertenkelesi’.

### 6.2.3. Ya adı ı Yer tibiyle Adlandırılanlar

<sup>163.</sup> **ko mar\***, duvar kertenkelesi.

<sup>164.</sup> **ku mar**, bkz. ‘ko mar’.

<sup>165.</sup> **elenduruna\***, < Rum. ‘ elendruna’. Bir tür kertenkele, duvar kertenkelesi (Lacerta).

<sup>166.</sup> **Trodos kertenkelesi**, vücut boyu 15-20 cm kadar olabilen bir kertenkele çe idi (Lacerta troodica werner)<sup>33</sup>.

<sup>167.</sup> **tarla kertenkelesi**, vücut boyu 15-16 cm kadar olabilen küçük bir kertenkele çe idi (Ophisops elegans ménétrés); kr . ‘yılan gözlü kertenkele’,<sup>34</sup>.

### 6.2.4. Hareketleri vb. Dolayısıyla Adlandırılanlar

<sup>168.</sup> **burnukapan/ burunkapan**, bukalemun.

### 6.2.5. Di er Adlar

Belli bir sürüngen grubundan her türün de nerede ya adı ı, ebadı gibi de i ik özelliklerden dolayı adlandırmalara gidilmesiyle kar ıla ıyoruz. Adada farklı türden kertenkeleler ya amaktadır. Bunlar için verilen adları öyle sıralayabiliriz:

<sup>169.</sup> **alizavra\***, < Rum. ‘alinzavra’. Bir sürüngen, kertenkele (Lacertus).

<sup>170.</sup> **bizaska** < Rum. Vücut boyu 20 cm kadar olabilen, tombul yapılı bir kertenkele türü (Chalcides ocellatus)<sup>35</sup>.

<sup>171.</sup> **gurkuda**, < Rum. Dikenli keler diye adlandırılan kertenkele çe idi (Linnaeus). (Atatür ve Göçmen, 2001: 14)

<sup>29</sup> age, s. 19.

<sup>30</sup> age, s. 21.

<sup>31</sup> age, s. 19.

<sup>32</sup> age, s. 15.

<sup>33</sup> age, s. 16.

<sup>34</sup> age, s. 17.

<sup>35</sup> age, s. 18.

<sup>172.</sup> **hamaylo, hamallo/ hamalyos/ hamolyo\***, < Rum. ‘hameleon’. Bukalemun (Chamaelo chamaelon).

<sup>173.</sup> **keçemen**, bir tür kertenkele; kr . ‘alizavra’.

<sup>174.</sup> **mi aro\***, < Rum. ‘mi aros’. Geni parmaklı keler diye bilinen kertenkele (Linneaus).

Sıralanan adlardan bir bölümü e anlamlıdır. Türkçe olan ‘keçemen’le Rumca kökenli ‘alizavra’; ‘ko mar’ ile de ‘elenduruna’; ‘bunukapan’ ile ‘hamolyo’ bu türden e anlamlılıklara örnektir.

### 6.3. Kaplumba alara Verilen Adlar

#### 6.3.1. Herhangi Bir Uzvundan veya Fiziksel Özelli inden Dolayı Adlandırılanlar

<sup>175.</sup> **çizgili kaplumba a**, kabuk uzunlu u yirmi be santim kadar olabilen, üst kabu u gri, alt tarafında koyu veya siyah benekler bulunan, ba 1, kuyru u ve bacakları sarımsı çizgili kurba a (Mauremys caspica)<sup>36</sup>.

<sup>176.</sup> **çorba kaplumba ası**, kabuk uzunlu u yüz kırk santim olabilen deniz kaplumba asıdır. Sırt tarafı gri kahverengi ve genellikle sarımsı veya kahverengimsi lekelidir. Alt kabuk açık sarı veya beyazımsıdır (Linneaus)<sup>37</sup>.

#### 6.3.2. Yeti ti i Ortamdan Hareketle Adlandırılanlar

<sup>177.</sup> **deniz kaplumba ası**, kabuk boyu bir milim kadar olan deniz kaplumba asıdır. Sırt tarafı genellikle kırmızımsı kahverengidir. Karın tarafı beyazımsı veya açık sarı renktedir (Caretta caretta)<sup>38</sup>.

#### 6.3.3. Genel Adlar

<sup>178.</sup> **tosba 1**, kaplumba a.

### 7. Deniz ve Di er Su Canlıları için Kullanılan Adlar

Türk milletinin karaya ba lı ya amının devamını Kıbrıs Türklerinde de görmek mümkündür. Dört tarafı denizle çevrili bir kara parçasında ya ayan bu halkın dilinde su canlılarının adlandırılmasına pek ihtiyaç duyulmaması bunun bir kanıtıdır. Ancak, genel bir yargıya vararak Kıbrıs Türklerinin deniz ve di er su canlılarıyla beslenmediklerini söylemek çabuk varılabilecek bir hükümdür. Burada bu uyarıyı yaptıktan sonra tespit etti imiz kelimelerin ço unlu unun Rumca kökenli oldu unu söyleyerek kom u kültürün etkisinde kaldıklarını ve ya amlarına yeni kavramlar girerken deniz ve di er su canlıları için Rumcanın söz varlı ından yararlandıklarını belirtelim.

#### 7.1. Balık Adları

<sup>179.</sup> **barbun**, < Yun. ‘barbun’ya’. Beyaz etli, kırmızı pullu, eti yenebilen bir balık, barbunya (Mullus barhabis).

<sup>180.</sup> **gaco\***, torik yavrusu.

<sup>181.</sup> **gazgana\***, < Rum. ‘zargana’. Bir tür tuzlu su balı 1 (Balone balone).

<sup>182.</sup> **hanno\***, < Rum./ Yun. ‘hannos’. Akdeniz’de ya ayan bir balık (Serranus cabrilla).

<sup>183.</sup> **iskaro/ skaro\*** < Rum./ Yun. ‘skaros’. Bir tür tuzlu su balı 1 (Sphyaena).

<sup>36</sup> age, s. 12.

<sup>37</sup> age, s. 13.

<sup>38</sup> age, s. 12.



U urböce i için kullanılan e anlamlı kelimeler:

204. **ay ecik\***, bkz. ‘gelinböceyi’.

205. **babavura\***, < Rum. ‘babaura’. bkz. ‘gelinböceyi’.

206. **gelinböceyi\*\***, üst kabu u kırmızı ve küçük küçük benekli, kahve çekirde i büyüklü ünde uçucu bir böcek; u urböce i (Coccinella septempunctata); kr . ‘ay ecik/ babvura’.

ipekböce i için kullanılan e anlamlılar:

207. **böce**, böcek, kurtçuk, ipekböce i; kr . ‘böcü’.

208. **böcü\***, böcek, ipek böce i, tırtıl; kr böce’

Farklı türden böcekler için kullanımını tespit edebildi imiz di er adlar da öyledir:

209. **böv/ böy\***, iri ve zehirli bir tür örümcek.

210. **bumburiya\***, < Rum. ‘bumburia’. ri bir tür kelebek.

211. **çayan**, akrep; kr . ‘çayan’.

212. **çıyan**, sarımtırak renkte, zehirli bir böcek.

213. **gudsuguda\***, bir tür böcek.

214. **mirmiyona\***, < Rum. ‘mirmiona’. Yaban arısına benzeyen bir tür arı; s. 430.

215. **mirt\***, < ‘mirtonin’. Bitkilerde hastalık yapan bir tür böcek.

216. **yusufcuk\*\*\* (II)**, parlak renkli, iri kanatlı, büyük kız böce i.

## 9. Köpekgiller ve Kedigiller Grubundan Hayvanlara Verilen Adlar

Bu kategoride yer alanların ço u e anlamlıdır:

### 9.1. Renginden Hareketle Adlandırılanlar

217. **zıncap\***, < Far. ‘sincāb’. Üstü benekli kedi.

### 9.2. Hareketlerinden Yola Çıkılarak Adlandırılanlar

218. **bissi\***, < Rum. ‘bissis/ pissis’. Uysal kedi.

219. **gunduri\***, < Rum ‘gundurin’. Kuyruksuz köpek.

### 9.3. Ya Dikkate Alınarak Adlandırılanlar

220. **encik<sup>39</sup>**, enik, köpek yavrusu.

221. **guli\*** (I), < Rum. ‘skili’. Köpek yavrusu, enik.

### 9.4. Genel Adlar:

222. **fino\***, < Rum. ‘finos’. Küçük bir cins köpek.

223. **kelp**, köpek; s. 370.

224. **illo\***, < Rum. ‘ illos’. Köpek.

225. **tazi\***, < Far. ‘tāzī’. yi cins bir köpek.

<sup>39</sup> DLT ‘hayvan yavrusu; aslan, kurt, köpek yavrusu’.



226. **tilki**, kürkü be enilen ve kümes hayvanlarına zara veren yabani bir hayvan, tilki (Vulpes).

## 10. Ha ereleler ve Di er Zararlı Hayvanlar için Verilen Adlar

### 10.1. Fareler için Kullanılan Adlar:

#### 10.1.1. Belirgin Bir Uzvundan Veya Fiziksel Özelli inden Hareketle Adlandırılanlar

227. **bondigo\***, < Rum. 'bondigos'. Küçük fare.

228. **fındık sıçanı**, daha çok evlerde vb. yerlerde ya ayan küçük bir fare çe idi; kr . 'fındık faresi'<sup>40</sup>.

229. **fındık faresi**, bkz. 'fındık sıçanı'.

#### 10.1.2. Ya adıkları Çevreden Hareketle Adlandırılanlar

230. **gömeç sıçanı**, bkz. 'kömes sıçanı'.

231. **kömes sıçanı**, büyük, genellikle kümes hayvanları ve yavrularına zarar veren bir fare türü.

232. **ova sıçanı**, ovalarda ya ayan küçük bir fare türü.

#### 10.1.3. Genel Adlar

233. **sıçan\*\***, sıçangillerden, fareden iri, zararlı birçok türü bulunan, kemirgen, memeli hayvan (Rattus).

## 10.2. Kirpiler için Verilen Adlar

234. **argo illo\*\***, bir kirpi türü (Urgena maritima); kr . 'gatso iro'.

235. **gatso iro/ gatto iro\*\***, kirpi (Erinaceus).

## 10.3. Sinek Adları

236. **at sineyi**, ayakları uzun, iri yapılı, siyah renk bir sinek.

237. **gurd sineyi\*\***, yiyeceklere kurt atan bir çe it siyahımsı ye ilimsi sinek.

238. **kara sinek (gara sinek)**, siyah renk, küçük bir sinek.

239. **küpdü en**, sessiz, gözle görülemeyecek kadar küçük, zehirli bir sinek türü.

240. **ot sineyi**, ye il renkte, küçük, daha çok ilkbaharda görülen bir sinek türü.

Sineklere verilen adların da di er hayvanlarda oldu u gibi rengi, belirgin bir özelli i vb. dikkate alınmı tır.

## 11. Omurgalı Hayvan Adları (Kurba alar)

241. **gece kurba ası**, vücut boyu dokuz santim kadar olan, sırt tarafı genellikle grimsi, ye ilimsi veya beyazımsı olan kurba a çe ididir (Bufo viridis laurenti)<sup>41</sup>.

242. **ova kurba ası/ bataklık kurba ası**, vücut boyu on be santime kadar ula abilen, sırt tarafı ye ilimsi gri, açık veya koyu kahverengi olabilen, karın tarafıysa sarımsı vb. renkte lekeli olabilen bir kurba a (Rana ridibunda palas)<sup>42</sup>.

<sup>40</sup> Bitkiden hayvana deyim aktarması yapılarak küçüklü üyle fındık arasında ili ki kurulmu .

<sup>41</sup> Mehmet K. Atatür ve Bayram Göçmen, age, s. 10.

## 12. Yumu akça Adları

243. **garavolli\***, < Rum. 'garaolos'. Salyangoz, sümüklüböcek.

## 13. Hayvanlar çin Kullanılan Sıfatlar

Hayvanların fiziksel özelliklerine davranı larına bakılarak onları niteleyecek sıfatlar da kullanılmı tır:

244. **anaç**, döl verebilecek ça a gelmi hayvan, do urgan, ana hayvan.

245. **gatsara\***, < Rum. 'katsaron'. Kıvırcık tüylü hayvan.

246. **hamatsacık\***, 'hamatsos'. Sevimli, kısa boylu hayvan.

247. **lacinari\***, < Rum. 'lacinarin'. Damızlık erkek hayvan.

248. **malliro\***, < Rum. 'mallura'. Tüylü, kıllı (hayvan).

## III. Hayvanların Adlandırılmasında Dikkate Alınan Ya ve Cinsiyet Konusunda Hareket Noktaları

Kıbrıs Türkleri özellikle yeti tirdi i büyük ve küçükba hayvanları ya larını dikkate alarak sınıflandırmı ve onları bu yolla adlandırmı tır. Hayvanın yeni do mu veya belli aylıktaki dönemi, ergenli i, do umdan öncesi ve do umdan sonrası ço u zaman ayrı ayrı adlandırılarak kavram zenginli i sa lanmı tır. Mesela koyunun erken do an yavrusuna 'buroma'; yeni do anına 'guzu'; altı aylık olanına 'boyiza/ boyizi', bir ya ına gelmi olanına 'toklu'; çiftle ebilecek ergenli e ula mı , ancak henüz çiftle memi olanlarına 'bornali', damızlık erkek koyuna 'koç' adları verilir. Ya ın dikkate alınarak sınıflandırılmasında izlenen ölçütler genellikle u ekildedir:

- a. Yeni do mu olmalarına bakılarak verilen adlar: 'guzu' vb.
- b. Kaç aylık olduklarına bakılarak verilen adlar: 'boyiza/ boyizi' vb.
- c. Kaç ya ında olduklarına bakılarak verilen adlar: 'toklu', 'arnayı' vb.
- d. Belli bir döneme bakılarak (yumurtlama, kuluçka, tüy dökme, renk de i tirme, çiftle me vb.) verilen adlar: 'gurk', 'ferig', 'bornali' vb.
- e. Ya ıyla birlikte cinsiyetine de bakılarak verilen adlar. 'tana', 'tosun', 'çebiç' vb.

Türkçede kelimelerin cinsiyeti bulunmamakla beraber hayvan adlarında cinsiyete i aret eden adlar vardır. Ancak bunlar dil bilgisel açıdan de il sözlüksel açıdan cinsiyete sahiptir<sup>43</sup>. Evcil özellik gösteren, etinden ve sütünden yararlanan büyük ba hayvanlar, küçükba hayvanlar; kümes hayvanları ço u zaman cinsiyetlerine bakılarak sınıflandırılmı tır. Bu sınıflandırma hayvan yavrularının adlandırılmasına varıncaya dek derinle mektedir. Kıbrıs Türkleri özellikle yeti kin evcil hayvanları ve kimi durumda da bunların yavrularını di il ya da eril olu larına bakarak adlandırmı tır.

<sup>42</sup> age, s. 11.

<sup>43</sup> Nadir Engin Uzun, **Dilbilgisinin Temel Kavramları**, Türk Dilleri Ara tırmaları Dizisi, stanbul 2004, s. 113.

## SONUÇ

1. Çalı mamızda sadece hayvan adlarına de inilmi , hayvanlar ve hayvancılıkla ilgili di er terimler ele alınmamı tır. Buna ra men 248 tane kelimeye ula ılı mı tır. Ayrıca ada co rafyası dikkate alınarak ölçünlü dile ait oldu unu dü ündü ümüz hayvan adları da buraya dâhil edilmemi tir.

2. Farklı dillerden alınma hayvan adlarıyla beraber Türkçe olanlar a ırılıktadır. Buna göre, onom sözler dâhil Türkçe olanlar % 61, Rumca olanlar % 26, Farsça kökenliler % 3,65, Arapça olanlar % 3,25 ve di er dillerden gelenler de % 6 oranındadır.

3. Yabancı kökenli hayvan adları arasında Kıbrıs Rumcası kökenlilerin fazla olması co rafi yakınlık ve geçmi teki kültürel ili kilerden kaynaklanmı tır. Kıbrıs Rumcasından alınan kimi hayvan adlarının yine aynı a ız içinde Türkçe ve ba ka dillerden alınmı kar ılıkları bulunabilmektedir. Bu da beraberinde e adlılı ı getirmi tir.

4. Kavram alanı açısından en zengin söz varlı ı küçükba ve büyükba hayvanlara; kümes hayvanlarına aittir. Durumun böyle olması söz konusu hayvanların yeti tiricili ine verilen önemle ili kilidir.

5. Beslemecili i yapılan hayvanların adlandırılmasında ya ve cinsiyete ayrıca önem verildi i sonucunu çıkarabiliriz. Buna kar ın yabani hayvanların adlandırılmasında hayvanların sesleri, renkleri veya di er belirgin özellikleri öne çıkarılmı tır. Yabani, göçmen hayvanları gözlemlenmenin güçlü ü bu sonucun do masında etkilidir.

6. Deniz ve di er su canlılarının adlarının Rumca kökenli olması geçmi ten gelen karaya ba lı ya am biçiminin devam ettirdi inin kanıtıdır.

7. Türklerin ehlile tirdi i ve insano lunun hizmetine sundu u ‘at’ın Kıbrıs Türk toplumunda yer etmedi ini görüyoruz. Ada co rafyasının küçüklü ü, mesafelerin kısalı ı ata çok da ihtiyaç bırakmamı tır. Ayrıca Kıbrıs’ın iklim ve co rafi artlarına kolayca uyum sa layan e eklerinin kullanımı da bu ihtiyaca uzun yıllar cevap vermi tir.

8. Türkçede kelimelerin cinsiyeti yoktur yargısı hayvanlara verilen adlarla sorgulanır duruma gelmektedir. Elbette kelime cinsiyeti dilimizde yoktur; ancak varlıklar kavram alanlarına göre ayrılır ve adlandırılırken cinsiyet, ya gibi özellikler de dikkate alınmı tır. Yani kelimelerin cinsiyeti yoktur, ancak kar ılıkları kavramın cinsiyetini yansıtabilecek biçimde olabilmektedirler.

9. Hayvan adları zaman zaman kar ılıkları hayvanın fizikî durumu, akli, rengi vb. nedeniyle insanın bir vasfını anlatmada mecazi olarak da kullanılmı tır. Bu, esasen, sadece Kıbrıs Türklerine de il, Türk milletinin geneline ait bir özelliktir. Hayvan kültü inanç siteminde, günlük ya amında yer etmi Türk milleti tüm folklor ürünlerinde hayvanları birer motif hâline getirmi tir<sup>44</sup>.

10. Hayvan adlarını kelime yapılarına göre de erlendirdi imizde basit ve birle ik adlarla kar ıla maktayız. Basit adların bir bölümü Türkçeyken bir kısmı da yabancı dillerdendir. Do adaki yansılardan hareketle geli tirilen ‘guli, bibi, givik’ vb. örnekler de basit adlar arasında anılmalıdır. Türemi adlarda isim ve sıfat tamlamalarının kurallarına uyulmu , hayvanın yeti ti i yer [Trodos kertenkelesi, Ma usa kargası (gargası)], rengi (ba zıkara), belirgin bir uzvu veya fiziki özelli i (ince yılan, çizgili kaplumba a), beslenme amacı (et bullisi, yumurta bullisi) vb. dikkate alınarak bununla ilgili kavram tamlamaya alınmı tır.

<sup>44</sup> Levent Do an, agm, s. 627.

11. Yabancı dillerden giren birtakım hayvan isimlerinin Türkçenin söyleyişine uygun hâle getirildiğini (**garagatsa**, < Rum./ Yun. ‘karakaksa’) örneklerinden yola çıkarak söyleyebiliriz.

12. Hayvan adlarının bir bölümünü tarihî belgelerde de tespit edebiliyoruz. Ancak, bunlardan kelime anlamını koruyanlarla beraber de imeleri ve rayanlar da vardır: KA: **suppa/ subba**, e ek yavrusu, sîpa. = DLT, iki yamına girmiş tay.

13. Hayvan yavrularının adlandırılması, hatta hayvanlara yamalarına göre ayrı adlar verilmesi kavram zenginliğini, güçlü gözlem becerisinin ürünüdür. Aynı incelik hayvanların dişi veya eril olmalarına bakılırken de sürdürülmüştür.

### KISALTMALAR

<b>Ar.</b>	: Arapça
<b>bkz.</b>	: Bakınız.
<b>EYun.</b>	: Eski Yunanca
<b>Far.</b>	: Farsça
<b>Fr.</b>	: Fransızca
<b>kr.</b>	: Karşılaştığınız.
<b>Rum.</b>	: Kıbrıs Rumcası
<b>Yun.</b>	: Yunanca

### D Z N

ahtapot 192.  
alına 49.  
alizaska 169.  
alo 53.  
amberebulya/ ambebulya 113.  
anaç 244.  
apparo 79.  
appiduri 202.  
argo illo 234.  
arı ku u (arı gu u) 92.  
arnayi 23.  
arvana 69.  
at sineyi 236.  
ay ecik 204.  
babavura 205.  
babira 111.  
badi 114.  
ba zıkara (ba zîara) 84.  
barbun 179.  
batsali (batsali yılan) 139.  
beyaz tavuk 31.  
beyir/ beygir 80.  
bildircin 62.  
bibi 47.  
bigatsa 115.  
bigatsuni 116.  
biham 6.

binna 193.  
bissi 218.  
bizaska 170.  
bkböcüsü 197.  
bondigo 227.  
bornali/ bornari/ bornai 24.  
boyuza/ boyizi/ boyiga 25.  
böce 207.  
böcü 208.  
böv/ böy 209.  
bubuk a/ bubuk i/ bubuk o 104.  
bulara/ bullara 70.  
bullava 56.  
bulli 50.  
bullicig 35.  
bumburiya 210.  
burnukapan/ burunkapan 168.  
buroma/ biroma 27.  
buza 18.  
camız 7.  
carcarku u (carcargu u) 105.  
cikla 117.  
cissa 118.  
civciv 57.  
çayan 211.  
çebiç/ çebi 17.  
çıyan 212.

çiftçiku u (çifciâu u) 95.  
çi ku u (çiyâu u) 96.  
çilli tavuk/ çil tavu u 32.  
çizgili kaplumba a 175.  
çorba kaplumba ası 176.  
da arcık 150.  
dalap 71.  
davar 28.  
demir yılanı 142.  
deniz kaplumba ası 177.  
dîblari 15.  
diratsani 13.  
ditsi/ diçi/ gitsa 119.  
ditsirolemo 34.  
divlikku u (divligâu u) 106.  
do ukırlangıcı (dovugırlangıcı) 97.  
dorom/ dorumcuk 76.  
döve 81.  
dra ilya/ dra illa 120.  
dudu 121.  
düve 1.  
encik 220.  
ergeç 18.  
e ek 82.  
e ek katırı 67.  
et bullisi 36.

et civcivi 37.  
 et tavu u 38.  
 ev bullisi 43.  
 ev tavu u 44.  
 fassa/ fatsa 122.  
 ferig 58.  
 fındık faresi 229.  
 fındık sıçanı 228.  
 fidi 151.  
 fina 152.  
 fino 222.  
 gaco 180.  
 gafgaro 11.  
 galina 51.  
 galo 54.  
 gamaz karga 107.  
 gamilo 83.  
 garabkargası 85.  
 garagarga 86.  
 garagatsa 123.  
 garavolli 243.  
 gar ı ine i 3.  
 gatsara 245.  
 gatsi 87.  
 gatsigorona/ gatsogudala 124.  
 gatso iro/ gatto iro 235.  
 gavro 194.  
 gavuri 73.  
 gaz 63.  
 gazgana 181.  
 gece kurba ası 241.  
 geceku u (gecegu u) 98.  
 gelinböceyi 206.  
 gıgı 125.  
 gilli 74.  
 givik 108.  
 gorona 126.  
 göcen 59.  
 gömeç sıçanı 230.  
 gudsuguda 213.  
 gufi/ kufi 153.  
 gugumavuk 109.  
 guguv 110.  
 guli (I) 221.  
 guli 48.  
 gumburo 154.  
 gunduri 219.  
 gurd sineyi 237.  
 gurk 60.  
 gurkuda 171.  
 güveyik 127.  
 hamatsacık 246.  
 hamaylo, hamallo/ hamalyos/  
 hamolyo 172.  
 hanno 182.  
 ha arı 75.  
 horoz 55.

ilan 155.  
 ince kertenkele 159.  
 ince yılan 143.  
 i ek 4.  
 iskaro/ skaro 183.  
 kara sinek 238.  
 kara tavuk 33.  
 kara yılan 140.  
 karasiribilla 196.  
 katır 68.  
 keçemen 173.  
 kedi gözlü yılan 144.  
 kefal 184.  
 keklık 128.  
 kelp 223.  
 kırbaç yılanı 145.  
 kırlangıç 130.  
 kısrak 72.  
 koç 19.  
 ko 20.  
 ko mar 163.  
 koyun 22.  
 kömes sıçanı 231.  
 kör yılan 146.  
 köy bullisi 45.  
 köy tavu u 46.  
 kuduk 77.  
 ku mar 164.  
 kübdü en 239.  
 lacinari 247.  
 la os 64.  
 le kargası 93.  
 lokra 129.  
 lossarga 61.  
 ma usagargası 99.  
 malliro 248.  
 mart 200.  
 mavrobullo 131.  
 meci 16.  
 mida 14.  
 mirmiyona 214.  
 mirt 215.  
 mi aro 174.  
 morina 185.  
 muflon 29.  
 munri 186.  
 murmuro 187.  
 muyi 132.  
 ok yılanı 147.  
 olak/ o lak/ ovlak 21.  
 ornihari 39.  
 ot sineyi 240.  
 ova kurba ası/ bataklık  
 kurba ası 242.  
 ova sıçanı 232.  
 öküz 5.  
 palaz 112.

pulya 133.  
 renga/ ringa 188.  
 sa ır yılan 148.  
 saksa an karga 89.  
 sardelli/ sardella 189.  
 sarı kertenkele 158.  
 sarı yılan 141.  
 serçe 134.  
 seretan (I) 195.  
 seyrik/ seyrek 203.  
 sıçan 233.  
 sikkeli yılan 149.  
 sipya/ sibya 190.  
 siribillo/ siribilla 199.  
 siyarga 66.  
 siyero 12.  
 sorgoz 191.  
 suppa/ subba 78.  
 ahın/ ahan 135.  
 elenduruna 165.  
 eritli kertenkele 160.  
 illo 224.  
 iro 30.  
 tahdabiti 198.  
 tana 10.  
 tarak parmaklı kertenkele 161.  
 tarla kertenkelesi 167.  
 tarla ku u 100.  
 tavıg/ taug 52.  
 tavı an/ tav an/ tavu an 65.  
 tazi 225.  
 telligarga 90.  
 tilki 226.  
 tohum gu u 94.  
 toklu 26.  
 tosba ı 178.  
 tosun 9.  
 Trodos kertenkelesi 166.  
 turaç/ tira 136.  
 uysal yılan 157.  
 yaban örde i 101.  
 yaban tavu u (yaban tavı) 102.  
 ya ır kerga 91.  
 ya mur kargası 103.  
 yarasa 137.  
 yarı suçul yılan 156.  
 ye ilkarga 88.  
 yılan gözlü kertenkele 162.  
 yıldamcı/ yıldamcıl 2.  
 yumurta bullisi 40.  
 yumurta civcivi 41.  
 yumurta tavu u 42.  
 yusufcuk (I) 138.  
 yusufcuk (II) 216.  
 zıncap 217.  
 zirziro/ ziziro 201.

**KAYNAKLAR**

- AKSAN Do an, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, TDK, Ankara 2000.
- AKSAN Do an, **Türkçenin Sözcük Varlığı**, Engin Yayınevi, Ankara 2004.
- ATATÜR Mehmet K. ve Bayram Göçmen, **Kuzey Kıbrıs'ın Kurbanları ve Sürünenleri**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir-Bornova 2001.
- BA TA Meryem, **KKTC Süt ve Süt Ürünleri Üretiminde Sosyolojik Zincir Uygulamasının Etkileri**, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Kaynakları Yönetimi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lefkoşa 2007.
- B RAY Nergis, "Hayvancılık Terimleri ile İlgili Bir Makale ve Bazı Küçükbaş Hayvancılık Terimlerimiz", **Milli Folklor**, 2000, S: 46, s. 61-78.
- BOZKAPLAN Ferit Ali, "Kutadgu Bilig'deki Hayvan Adları Üzerine Bir İnceleme", **Turkish Studies**, 2007, S: 2/4, s. 1110-1118.
- ÇENEL İhan, "Divânü Lûgati't-Türk'te Hayvan Adları", **Türk Kültürü Araştırmaları** 1975, S: XI-XIV, s. 99-122.
- DO AN Levent, "Türk Kültüründe Hayvanlar ve Hayvan Sembolleri", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, TDK Yayınları, Ankara 2002/2, s. 615-659.
- GÖKÇE O LU Mustafa, **Kıbrıs Türk Takma Adları ve Unvanlar Sözlüğü I-II**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2007.
- GÜLER Kemal, **Kâmûsu'l-Muhîd Tercümesi'ndeki Türkçe Hayvan Sembolleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 1988.
- HAKER Bener Hakkı, **Hakeri'nin Kıbrıs Türkçesi Sözlüğü**, SAMTAY Vakfı Yayınları, Gazimağusa 2003.
- HAT BO LU Vecihe, "Türkçede Bazı Hayvan Adları", **Bilimsel Bildiriler 1966**, Ankara 1968.
- KABATA Orhan, **Kıbrıs Türkçesinin Etimolojik Sözlüğü**, Kıbrıs Türk Yazarlar Birliği Yayını, Lefkoşa 2007.
- K BAR Osman, **Türk Kültüründe Ad Verme**, Akça Yayınevi, Ankara 2004.
- SA LİK Selcan, "Türkmen Türkçesinde Hayvan Adlarının Olumsuz Anlamda Kullanımları Üzerine", **Acta Turcica**, 2009, S: 2/1, s. 16-27.
- S BER Hasan Rifat, **Kıbrıs Türklerinin Tarımsal Folkloru**, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa 1983.
- TDK Komisyon, **Türkçe Sözlük**, TDK, Ankara 2005.
- UZUN Nadir Engin, **Dilbilgisinin Temel Kavramları**, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, İstanbul 2004.